

НАУКОВІ ДИСКУСІЇ ТА ОГЛЯДИ

DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2023-53-2-66>

УДК 378.016:330.1

В. Л. ОСЕЦЬКИЙ

доктор економічних наук, професор,
академік Академії наук вищої школи України,
заслужений працівник освіти України,
професор кафедри економічної теорії,
макро- і мікроекономіки
економічного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, Україна, м. Київ
e-mail: val_osetski@ukr.net

ORCID ID: <https://>

orcid.org/0000-0001-5104-1070

Scopus Author ID: [https://www.scopus.com/](https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202905651)

[authid/detail.uri?authorId=57202905651](https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202905651)

МЕТОДОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ¹

У статті розкрито роль та напрями реалізації методологічної функції економічної теорії в удосконаленні підготовки вищою школою фахівців із різних галузей соціально-економічної суспільної практики, здатних до ефективної професійної діяльності в умовах вимог, викликів та загроз сьогодення. На основі аналізу змісту підручника у двох частинах «Економічна теорія» за редакцією В. Д. Лагутіна (Київський національний торговельно-економічний університет, 2021) обґрунтовано основні

---

¹ © Осецький В. Л., 2023. Стаття публікується на умовах ліцензії Creative Commons – Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Статтю розміщено на сайті збірника: <http://econtlaw.nlu.edu.ua>.

підходи до розкриття методологічної складової мікроекономіки та макроекономіки: гносеологічний, історичний, системно-аналітичний, інноваційний, прикладний, методичний. Доведено, що поєднання цих підходів забезпечує синергію реалізації методологічної ролі економічної теорії в сучасному освітньому процесі.

Ключові слова: економічна теорія, сучасні суспільні трансформації, освітній процес, методологічна функція економічної теорії, основні підходи до визначення методологічної функції мікроекономіки та макроекономіки в сучасному освітньому процесі.

JEL Classification: A12, A22, B40, D01, E10.

Постановка проблеми. Соціально-економічні реалії сучасного світу характеризуються глобальними, національними, регіональними та локальними трансформаціями, які є суперечливими та багатовекторними, що актуалізує роль фундаментальної економічної науки в їхніх теоретичному аналізі, узагальненні та систематизації. «Усвідомлення нової інформаційно-економічної реальності, її пізнання та оновлення засад системних досліджень сприятиме вирішенню принципових питань формування та реалізації ефективної економічної, науково-технічної та інноваційної політик» [1, с. 16].

Комплексна реалізація методологічної функції економічної науки є необхідною умовою ефективного освітнього процесу та свідчить про зростання ролі економічної теорії як наукового підґрунтя розвитку, підвищення якості та новацій вищої економічної освіти, а також підготовки фахівців з політології, соціології, права, державного управління та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічна функція економічної теорії є визнаним представниками науки та господарської практики напрямом її системного впливу на розвиток суспільних наук, господарські системи, економічну політику держави, право, державно-правове регулювання економіки, міжнародні економічні відносини та ін. [2]. Але методологічна роль економічної теорії в підготовці вищою школою фахівців, професійні знання та навички яких відповідають вимогам та викликам сьогодення, не отримала ще належного рівня розкриття.

Формулювання цілей. Метою статті є визначення змісту та напрямів реалізації в освітньому процесі методологічної функції економічної теорії, характеристика її місця та ролі в підготовці фахівців для професійної діяльності у сфері соціально-економічних відносин на основі аналізу теоретичних, методичних та прикладних положень, розкритих у підручнику «Економічна теорія», підготовленому провідними викладачами кафедри економічної теорії та конкурентної політики Київського національного торговельно-економічного університету.

Виклад основного матеріалу. У системі вищої освіти методологічна функція економічної теорії характеризується спрямованістю викладання цієї фундаментальної науки на формування в майбутніх фахівців у сфері суспільних відносин – економічних, соціальних, політичних, правових, системних знань щодо сучасної моделі економіки, що постійно трансформується, та суспільної економічної практики мікро- та макrorівнів, її чинників, напрямів та перспектив. Її комплексна реалізація є однією з суттєвих науково-методичних переваг підручника «Економічна теорія», метою авторів якого було сприяння формуванню економічного мислення нової генерації фахівців в Україні, здатних вирішувати надскладні завдання [3, с. 6].

Підручник «Економічна теорія» складається з двох частин – мікроекономіка та макроекономіка. Слід підкреслити, що кожна з них містить як теоретичні положення мікро- чи макроекономічного аналізу, так і розкриває фундаментальні категорії теорії економіки (політичної економії), такі як економічна система, власність, ринок, економічні потреби та інтереси, гроші, конкуренція, монополія, економічна роль держави та ін.

У першій частині «Мікроекономіка» підручника «Економічна теорія» [3], що включає вступ та дев'ять розділів, розкрито місце економічної теорії в системі економічних наук, її предмет та методи пізнання економічних процесів та явищ. Значну увагу приділено розгляду етапів становлення та розвитку економічної теорії як науки, від меркантилізму і до сучасних наукових шкіл мейнстріму та неортодоксальної економічної теорії. Визначено наукові досягнення лауреатів Нобелівських премій з економіки. Охарактеризовано розвиток економічної думки в Україні у XX ст. та на початку XXI ст.

Фундаментальну категорію економічної теорії «економічна система» визначено як взаємозв'язок таких її основних елементів: ресурси, економічні відносини, господарська діяльність. Історичний процес розвитку економічних систем суспільства розглянуто за формаційним та цивілізаційним підходами. Охарактеризовано основні моделі змішаної економічної системи.

Обґрунтованим є визначення власності як основоположної економічної категорії, що визначає економічну структуру суспільства, розглянуто її форми.

Економічні категорії «економічна система», «власність» формують методологічну основу теорій мікроекономіки та макроекономіки. Щодо мікроекономічного аналізу, то вони є методологічним підґрунтям теорій економічної поведінки споживача, попиту та пропозиції на ринку, підприємництва та фірми, витрат та доходів, конкуренції та монополії, ринків ресурсів, мікроекономічної ролі держави.

Розгляд теорії поведінки споживача починається з розкриття суті та структури економічних потреб та інтересів, характеристики економічних благ.

На цій методологічній основі аналізується поведінка споживача в системі його уподобань та бюджетних обмежень, його реакція на зміну доходу та цін товарів.

Синергія теорії економіки та мікроекономічного аналізу дозволяє всебічно розкрити закони та чинники попиту та пропозиції на ринку, їхню взаємодію та ринкову рівновагу.

Розкрито еволюцію поглядів на поняття «підприємництво» та «підприємець», моделі підприємництва. На методологічній основі теорій фірми, визначено її сутність та межі. Охарактеризовано економічні ресурси, виробничі можливості та виробничу функцію у короткостроковому періоді (однофакторна модель), у довгостроковому періоді проаналізовано її модель на прикладі ізокванти, зміни масштабу виробництва, траєкторію розвитку фірми.

На основі теорії витрат виробництва розглянуто їхній економічний зміст та види за різними критеріями класифікації, охарактеризовано витрати виробництва у короткостроковому та довгостроковому періодах. Визначено зміст категорії трансакційних витрат. Розглянуто види прибутку підприємства. Детально висвітлено рівновагу виробника в системі ізокванти та ізокости, траєкторію розвитку фірми в довгостроковому періоді.

Розкриттю теоретичних основ досконалої та недосконалої конкуренції присвячено п'ятий, шостий та сьомий розділи першої частини підручника. На основі теорій конкуренції та монополії розглянуто характерні ознаки ринку досконалої конкуренції, монополістичної конкуренції, олігополії, чистої монополії. Викладено основи конкурентних стратегій фірми, конкурентної політики та антимонопольного регулювання.

Всебічно розкрито загальні характеристики та особливості ринків ресурсів: праці, капіталу, землі, інформації.

Методологічна роль щодо підготовки не тільки економістів, а й юристів, політологів, соціологів, фінансистів, управлінців притаманна положенням підручника, що розкривають мікроекономічну роль держави в ринковій економіці.

Таким чином, у першій частині підручника мікроекономічний аналіз базується на інструментарії політичної економії, а їхня єдність забезпечує реалізацію методологічної функції економічної теорії в підготовці майбутніх фахівців.

У другій частині «Макроекономіка» підручника «Економічна теорія», що містить десять розділів, розкрито теоретичні та прикладні основи функціонування та розвитку національної та міжнародної економіки як єдиної цілісної системи. «Вивчення макроекономіки сприятиме формуванню сучасного економічного мислення у студентів, а також засвоєнню макроекономічних моделей

і закономірностей, принципів макроекономіки в їхніх науково-пізнавальній і практично-прикладній функціях. Знання макроекономічної теорії має стати надійною основою розвитку професіоналізму майбутнього фахівця» [4, с. 5].

Аналіз теоретичних поглядів на економічну роль держави та їхні еволюції дозволив авторам підручника надати всебічну характеристику функцій держави як суб'єкта економічної системи, схарактеризувати форми, методи, інструменти та моделі державного регулювання економіки.

Розглянуто систему макроекономічних показників, теорії та моделі макроекономічної рівноваги та їхню еволюцію.

Методологічну основу формування системних знань майбутніх фахівців з макроекономіки складають концепції споживання, заощаджень, доходів, інвестицій, всебічно розкриті авторами підручника.

Окремі розділи підручника присвячено розгляду теоретичних та прикладних основ фіскальної та монетарної політик держави. Слід підкреслити, що їхній аналіз базується на розкритті змісту таких фундаментальних економічних категорій, як податки, гроші, їхні форми та функції.

Макроекономічну рівновагу на національному ринку розглянуто на основі аналізу її теоретичних моделей: «Кейнсіанський хрест», поєднання рівноваги на товарному та фінансовому ринках, поєднання рівноваги на товарному та грошовому ринках, загальної макроекономічної рівноваги. Аналіз зазначених моделей є методологічною основою формування в майбутніх фахівців знань щодо макроекономічної політики держави, її впливу на національну економіку.

Розкриття ролі та інструментів антиінфляційної політики, державного регулювання зайнятості, антикризової політики та економічного зростання в забезпеченні макроекономічної стабільності базується на теоріях макроекономічної нестабільності, циклічності, макроекономічного зростання.

Останній розділ другої частини підручника присвячено розкриттю теоретичних основ макроекономічної політики у відкритій економіці на основі всебічної характеристики різних форм міжнародних економічних відносин та інтеграційних процесів у світовому господарстві.

Висновки. Таким чином, на прикладі підручника «Економічна теорія» слід визначити, що методологічна складова фундаментальної економічної підготовки фахівців в умовах сьогодення характеризується комплексом науково-методичних підходів, серед яких:

- гносеологічний – розкриття процесу та методів пізнання суспільних економічних відносин;

- історичний – аналіз становлення та розвитку економічної теорії, її сучасних напрямів та течій, еволюції української економічної думки та її сучас-

них досягнень, що сприяє засвоєнню майбутніми фахівцями досвіду та результатів наукового економічного аналізу;

– системно-аналітичний – інтеграція в єдине ціле категоріального ряду теорії економіки (політекономії), мікро- та макроекономічного аналізу. Володіння сучасним інструментарієм економічної науки є необхідною умовою ефективної самостійної діяльності фахівців за їхньою професійною спеціалізацією;

– інноваційний – освітній процес базується на наукових, методичних та прикладних новаціях сучасної економічної науки;

– прикладний – забезпечення взаємозв'язку теоретичної підготовки та формування прикладних знань, практичних навичок та умінь сучасних фахівців;

– методичний – чітка логіка та комплекс сучасних методів та підходів викладення навчального матеріалу, доповнення теоретичного матеріалу моделями, графіками, математичними формулами, таблицями, статистичними даними та практичними прикладами.

Поєднання зазначених підходів у цілісну систему вищої освіти забезпечує позитивний синергетичний ефект у формуванні наукового економічного світогляду, системних теоретичних знань, практичних навичок та економічної культури сучасних фахівців із різних галузей соціально-економічної життєдіяльності суспільства.

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що підручник «Економічна теорія» є цілісним науково-методичним твором, що розкриває сучасні концепції та підходи економічної науки та забезпечує реалізацію методологічної функції економічної теорії в освітньому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Котляревський Я. В., Мельниченко А. А., Іваницька О. М., Семенюк Е. П., Князєв С. І., Мельников О. В. Нова економіка: еволюція форм та методології досліджень. *Наука та інновації*. 2020. Т. 16, № 1. С. 16–32. DOI: <https://doi.org/10.15407/scin16.01.016>.
2. Роль економічної науки у суспільному розвитку: До 100-річчя НАН України : матеріали круглого столу (Київ, 22 листоп. 2018 р.) / наук. ред. Небрат В. В. ; Нац. акад. наук України ; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. Київ, 2018. 106 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/scc/9.pdf> (дата звернення 05.04.2023).
3. Економічна теорія : підручник : у 2 ч. Ч. 1 : Мікроекономіка / В. Д. Лагутін, Ю. М. Уманців, К. М. Ніколаєць та ін. ; за ред. В. Д. Лагутіна. 2-ге вид., доопр., перероб. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 396 с.
4. Економічна теорія : підручник : у 2 ч. Ч. 2 : Макроекономіка / В. Д. Лагутін, К. М. Ніколаєць, Т. А. Щербаківа та ін. ; за ред. В. Д. Лагутіна. 2-ге вид., доопр., перероб. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 328 с.

REFERENCES

1. Kotlyarevskyy, Ya. V., Melnychenko, A. A., Ivanytska, O. M., Semenyuk, E. P., Kniaziev, S. I., & Melnikov, A. V. (2020). Nova ekonomika: evoliutsiia form ta metodolohii doslidzhen [New economy: Evolution of forms and research methodology]. *Nauka ta innovatsii – Science and Innovation*, 16(1), 16–32. <https://doi.org/10.15407/scin16.01.016> [in Ukrainian].
2. Nebrat, V. V. (Scientific ed.). (2018). *Rol ekonomichnoi nauky u suspilnomu rozvytku: Do 100-richchia NAN Ukrainy* [The role of economic science in social development: To the 100th anniversary of the National Academy of Sciences of Ukraine] [Round table proceedings, Kyiv, November 22, 2018]. Retrieved April 7, 2023, from <http://ief.org.ua/docs/scc/9.pdf> [in Ukrainian].
3. Lahutin, V. D. (Ed.). (2021). *Ekonomichna teoriia. T. 1: Mikroekonomika* [Economic theory: Vol. 1. Microeconomics] [Textbook] (2th ed.). Kyiv National University of Trade and Economics [in Ukrainian].
4. Lahutin, V. D. (Ed.). (2021). *Ekonomichna teoriia. T. 1: Makroekonomika* [Economic theory: Vol. 2. Macroeconomics] [Textbook] (2th ed.). Kyiv National University of Trade and Economics [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.04.2023

Стаття пройшла рецензування 12.05.2023

Стаття рекомендована до опублікування 26.05.2023

V. L. OSETSKYI

Doctor of Economic Sciences, Professor, Academician of the Academy of Sciences of the Higher School of Ukraine, Honored Education Worker of Ukraine, Professor of the Department of Economic Theory, Macro- and Microeconomics, Faculty of Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

THE METHODOLOGICAL FUNCTION OF ECONOMIC THEORY IN THE SYSTEM OF TRAINING OF SPECIALISTS IN THE CONDITIONS OF MODERN SOCIO-ECONOMIC TRANSFORMATIONS

Problem setting. The socio-economic realities of the modern world are characterized by global, national, regional and local transformations, which are contradictory and multi-vector, actualizes the role of fundamental economic science in their theoretical analysis, generalization and systematization. This is a necessary condition for the formation of the methodological base of the modern educational process and indicates the growing role of economic theory as a scientific basis for development, improving the quality and innovations of higher economic education, and training specialists in political science, sociology, law and other social sciences.

Recent research and publication analysis. The methodological function of economic theory is recognized representatives of science and economic practice as the direction of its systemic influence on the development of social sciences, economic systems, economic policy of the state, law, state-legal regulation of the economy, international economic relations, etc. However, the methodological role of economic theory in the training of specialists by a higher school whose professional knowledge and skills meet today's requirements and challenges has not yet received an adequate level of disclosure.

Paper objective. The purpose of the article is to determine the content and directions of implementation of the methodological function of economic theory in the educational process, to characterize its place and role in the training of specialists for professional activities in the field of socio-economic relations based on the analysis of theoretical, methodological and applied provisions revealed in the textbook «Economic Theory», prepared by leading teachers of the Department of Economic Theory and Competition Policy of Kyiv National University of Trade and Economics.

Paper main body. In the system of higher education, the methodological function of economic theory is characterized by the focus of teaching this fundamental science on the formation of future specialists in the field of social relations – economic, social, political, legal, systemic knowledge about the current model of the economy, which is constantly being transformed, and the social economic practice of micro- and macro levels, its factors, directions and perspectives. The complex implementation of the methodological function is inherent in the textbook «Economic Theory» that consists of two parts – microeconomics and macroeconomics, each of which discloses both the theoretical provisions of micro- and macroeconomic analysis, and the fundamental categories of economics (political economy), such as: economic system, property, market, economic needs and interests, money, competition, monopoly, economic role of the state, etc.

Conclusion of the research. The methodological component of the fundamental economic training of specialists in modern conditions is characterized by a complex of scientific and methodological approaches, including: epistemological, historical, system-analytical, innovative, applied, methodical.

The combination of these approaches into an integral system of higher economic education provides a positive synergistic effect in the formation of a scientific economic outlook, systematic theoretical knowledge, practical skills and economic culture of modern specialists from different fields of socio-economic life of society.

The conducted analysis allows us to conclude that the textbook «Economic Theory» is a complete scientific and methodological work that reveals modern

concepts and approaches of economic science and ensures the implementation of the methodological function of economic theory in the educational process.

Short abstract for an article

Abstract. The article reveals the role of directions for the implementation of the methodological function of economic theory in improving the training by higher schools of specialists from various fields of socio-economic social practice capable of effective professional activity in the conditions of today's requirements, challenges and threats. Based on the analysis of the content of the textbook «Economic Theory», the approaches to the disclosure of the methodological component of microeconomics and macroeconomics are substantiated: epistemological, historical, system-analytical, innovative, applied, methodical. It is proved that the combination of these approaches provides synergy in the implementation of the methodological role of economic theory in the modern educational process.

Key words: economic theory, modern social transformations, educational process, methodological function of economic theory, main approaches to determining the methodological function of microeconomics and macroeconomics in the modern educational process.

Article details:

Received: 11 April 2023

Revised: 12 May 2023

Accepted: 26 May 2023

Рекомендоване цитування: Осецький В. Л. Методологічна функція економічної теорії в системі підготовки фахівців в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій. *Економічна теорія та право*. 2023. №2 (53). С. 66–74. DOI: <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2023-53-2-66>.

Suggested citation: Osetskyi, V. L. (2023). Metodolohichna funktsiia ekonomichnoi teorii u systemi pidhotovky fakhivtsiv v umovakh suchasnykh sotsialno-ekonomichnykh transformatsii [The methodological function of economic theory in the system of training of specialists in the conditions of modern socio-economic transformations]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law*, 2(53), 66–74. <https://doi.org/10.31359/2411-5584-2023-53-2-66> [in Ukrainian].